

SERVET BİLDİRİMİ VE TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMASI

Vural ERGUN

Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanı

I — GİRİŞ

Jandarma Devlet anlayışının çoktan yıkıldığı yüzyılımızda, ekonomik ve toplumsal birçok görevle yükümlü bulunan Devlet, bir yandan ekonomik hayat içinde bireyler yanında yer alırken, bir yandan da kamu harcamaları için gerekli geliri sağlayacak adil ve verimli yolları aramış; Gelir Vergisi, böyle bir ihtiyacı karşılayan en verimli sistem olarak bütün ileri ülkelerde yerleşmiştir. Bugün vergi, yalnız Devletin malî amaçlarını gerçekleştirmek için kullanılan bir yol olmaktan çıkmış; aynı zamanda kişisel gelirler üzerinde yaptığı budamalar ile en az ve en çok gelir dilimleri arasındaki farkları azaltan, dolayısıyla toplumsal fonksiyonları bulunan bir araç niteliği kazanmıştır. Devletin amacı ister malî isterse hem malî hem toplumsal olsun; vergi bireyleri üzerinde eşit koşullarla eşit yükler yaratmak, diğer bir deyişle vergi adalet ve güvenliğini sağlamak gereklidir.

Modern vergi sistemlerinde uygulanan «beyanname» usulü vergicilik alanında meydana gelen değişme ve gelişmeler sonunda varılan ve benimsenen en demokratik ve rasyonel bir yoldur. Bu usulde, hem alınan vergi, bireylerin vergi ödeme güçlerine göre ayarlanmakta hem de milli gelirden ve dolayısıyla kişisel gelirlerde meydana gelen artışlar, kendiliğinden vergi hasılatına etkili olmaktadır. Fakat hemen eklemek gerekir ki; beyanname usulü vergi bireyine aşırı ölçüde özgürlük tanıyan, bu yüzden kötüye kullanıma tehlikesi çok büyük olan bir yoldur. Sözü edilen tehlike devlet bakımından mali sakıncalar taşıdığı gibi, sistemi, namuslu kimselerin ve gelirini beyanname ile bildirmeksizin vergilendiren ücretlilerin sırtına oturtulmuş bir yük şekline sokabilir. Böyle bir durumun ise, hem devlete olan güveni hem de verginin gerekliliğine olan inancı sarsacağı, zamanla sistemin tüm olarak soysuzlaşıp her bireyin, içinden geldiği kadar bir vergi ödeme yolunu seçeceği açıktır.

İşte yukarıda kısaca belirtilen nedenler, ortaya bir «denetleme sorunu» çıkarmış; vergi kaçırmayı ve vergiden kaçınmayı önleye-

cek tedbirler aranarak, beyanname usulünün taşıdığı sakıncaların giderilmesine çalışılmıştır. Servet bildiri böyle bir çabanın sonucudur.

II — SERVET BİLDİRİMİNİN AMAÇ VE ANLAMI

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılmaktadır ki; Gelir Vergisi sistemi vergicilik alanında en ileri bir adım olmakla beraber, yalnızca bu sistemin yerleştirilmesiyle devletin ödevi sona ermez. Vergi güvenliğini ve vergi adaletini sağlamak için gerekli tedbirlerin alınması, vergi kaybını ve kaçakçılığı önleyecek çarelerin bulunarak etkin bir denetleme aracının kurulması, sistemin yaşaması ve toplumca benimsenmesi bakımından ihmal edilemeyecek bir konudur. Belirtmek gerekir ki; hiç bir vergi sistemi vergi bireylerince bir «veri» olarak kabul edilip, kendinden beklenen verimi doğrudan doğruya sağlayamaz. Kişi her şeyden önce kendi yararını düşünür; imkân oranında fazla kazanmayı ve bu kazanca hiç kimsenin ortak çıkmamasını ister. Dolayısıyla her ülkede her zaman vergiye karşı bir direnme, tüm olarak bir kaçakçılığın varlığı söz konusu edilirse bile, bir vergiden kaçınma eğilimi görülmektedir. Bu nedenle, ülkedeki vergi terbiyesini yükseltmek, vergi sisteminin anlam ve amacını bireylere anlatmak kadar, bir takım yaptırımlarla ya da başka türlü organik tedbirlerle kanun dışı davranışları önlemek ve sistemin kendi yapılışından doğan boşlukları kapatmak zorunludur.

Gelir Vergisi sisteminde «otokontrol» yukarıda sözü edilen amacın gerçekleştirilmesi bakımından en etkili ve rasyonel bir yoldur. Milli ekonominin tümü bakımından kişisel gelir ve giderler alternatif kavramlardır. Şu anlamda ki; bir kimsenin yaptığı harcama diğer bir kimsenin gelirini meydana getirmekte ya da kişisel bir gelir bir başka kişisel harcamadan doğmaktadır. İşte gelir ve giderler arasındaki bu ekonomik bağıntı vergicilik alanında kullanılabilen iyi bir denetleme aracıdır. Gelir Vergisi sisteminin kaçınılmaz bir ilkesi «vergide genellik» olduğuna, yani bazı istisna ve bağışıklıklar dışında her türlü kazanç ve irat ve birey vergilendirileceğine göre, giderleri izleyerek gelirleri denetlemek; böylece vergi bireyini, kazancını kendiliğinden bildirmeye zorlamak mümkündür. Yani otokontrol, harcama yapanlarla bu harcama dolayısıyla bir gelir elde eden mükellefler arasındaki yararların çatışmasından, bir «menfaat gelişmesinden» doğar. Şöyle ki; harcama yapan mükellefler, bu harcamaları kazançlarından muhakkak indirmek isteyecek

ve gerekli belgelerini toplayacaklardır. Böyle bir durum ise, vergiden kaçınmak eğiliminde olan kazanç sahiplerini bağlayacak, bu kazançların saklanması olanağını tıkayacaktır.

Fakat, eklemek gerekir ki; milli ekonomi içindeki her kişisel harcama vergi sisteminin kapsamına girmemekte, «vergi mükellefi» sıfatı taşımaksızın yapılan giderlerin bir belgeye bağlanması zorunlu bulunmadığından, özellikle tüketim şeklindeki kişisel harcamalar denetleme aracı olarak kullanılmamaktadır. Bunun dışında, vergi sistemi içinde yer alan istisna ve bağışıklıkların ve Gelir Vergisi anlamıyla bağdaşmayan fakat yine de çeşitli teknik ve toplumsal sebeplerle sistem içinden tüm olarak atılamayan götürü vergilendirme yollarının varlığını da otokontrolün önleyici ve giderici etkilerini zedeleyen eksiklikler olarak belirtmek gerekir.

Yine «randıman» ve «ortalama kâr oranı» gibi kanunî ölçülerle gerçekleştirilmek istenen zorlayıcı tedbirler de denetleme yönünden hiç bir zaman beklendiği kadar yararlı olmamakta hatta çok kez yetersiz kalmaktadır. En iyimser bir görüşle, oransal bakımdan bu ölçüleri aşan kazançların hiç bir güçlük çekilmeksizin vergi dışı bırakılabileceği rahatça söylenebilir.

Özetle; gelir ve giderler üzerindeki denetleme yolları bir yere kadar etkili olabilmekte, bu etkiden kurtarılabilen kazançların vergilendirilmesi olanağı kalmamaktadır. İşte servet bildirimi, vergi kaçakçılığına karşı koyulan son bir engel, vergi sistemi içinde yer alan çeşitli tedbirlerden sıyrılmış gizli kazançların topluca geçmek zorunda olduğu bir süzgeçtir.

Servet bildirimi yoluyla yapılan denetleme, gelire servet arasındaki nedensellik bağıntısına dayanır. Bu bağıntı bir bakıma ekonomi ilmindeki (gelir = tasarruf + tüketim) eşitliğiyle açıklanabilir. Ekonomik bakımdan servet, gelirin tüketilmeyip biriktirilen kısmıdır. Gelir akıcıdır, dinamiktir. Servet ise durgundur, statiktir ve bu durumuyla gelirin billurlaşmış, donmuş bir şekli ya da kısmi olarak nitelenebilir. Gelir boruda akan su ise, servet borunun boşaldığı bir kap, bir sarnıçtır. Dolayısıyla sarnıçta biriken suyun en üst düzeyi, borudan akıp gelen su miktarını aşmamak gerekir. Hattâ bu akım sırasında bir miktar suyun kullanılacağı da gözönünde bulundurulursa; sarnıçta, borudaki akımdan daha az bir birikim meydana gelmesi gerekecektir. İşte servet bildiriminin kuramsal temeli de, servet birikiminden devinerek gelire varmak, servetin oluşumunu gelir akımı yoluyla tanıtlamaktır. Şöyle ki; bu birikim belirli dönemler için elde edilen gelirin harcamalar çıktıktan sonra ka-

lan kısmını aşamaz. Yani servetteki çoğalmanın en üst sınırı, o dönem içinde kazanılan gelirdir. Dolayısıyla, belirli zaman aralıkları içinde, malik olunan servette meydana gelen artış, ya aynı zaman aralıkları içinde bildirilen ve vergilendirilen olağan gelirlerden ya da miras, bağış, ikramiye, kumar kazancı, v.s. gibi olağan üstü edinimlerden doğacaktır. Gelir yönünden koyulan bu sınırlama, harcamalar bakımından tamamlanırsa, (gelir=servet artışı+tüketim) denklemi kurulacak ve belirli döneme ait gelirle o dönemin gider ve servet artışı arasında tam bir eşitlik bulunması gerekecektir. Bu eşitliğe sığmayan servet artışlarının ise, gizlenen ve dolayısıyla vergilendirilmeyen gelir unsurlarından meydana geleceği açıktır.

Yukarıda açıklanan işleyişe göre; servet bildirim yoluyla yapılan denetlemenin temeli, belirli dönemler içindeki gelir, harcama ve servet artışlarının saptanmasından ibarettir. Burada sözü edilen gelir, vergi mükellefince beyanname ile bildirilen tutardır. Bu yüzden, gelir unsurları üzerinde yapılacak araştırma önem taşımaz. Çünkü, zaten gelirler üzerindeki incelemeler sonuçsuz kaldığı için servet bildirimlerine, servetlerin karşılaştırılması yoluna başvurulmaktadır. Dolayısıyla denetlemenin özü, servette meydana gelen artışla yapılan harcamaların bulunmasında toplanır ki; uygulamanın güçlüğü de bu noktalarda belirir. Vergi ödemeyi ulusal bir görev olarak benimseyemeyen, onu insafsız ve bazen haksız bir yük sayarak bu yükten kurtulmak için direnen ve gelirlerini saklamaya çalışan mükellef, servet bildiriminin baskısıyla bu direnci yitirmeyecek; adeta, çaldığı minarenin kılıfını hazırlıyarak bu kez servet unsurlarını ya da harcamalarını gizlemekte devam edecektir. Her şeye rağmen uzun devreler içinde servet üzerinde yapılan denetlemelerin vergi kaçakçılığını önlemek bakımından olumlu etkiler yaratacağını kabul etmek aşırı bir iyimserlik sayılmamalıdır.

III — SERVET BİLDİRİMİNE YÖNELTİLEN KARŞI FİKİRLER VE BUNLARIN ELEŞTİRİSİ

Her yeni kuruluş gibi, servet bildirim de yerleştiği ülkelerde ve özellikle Türkiye'de çeşitli tepkilerle karşılaşmış; bir kısmı özden bir kısmı ise gizli amaçlarla öne sürülen psikolojik, ekonomik ve toplumsal sebeplere dayanarak bazı kuşaklar tarafından bu denetleme yoluna karşı koyulmuştur.

Bu fikirler, Türkiye'deki gelişme ve tartışmalara göre aşağıda özetlenerek eleştirilmiştir.

1 — Servet bildirimine karşı olanlara göre; bireylere ait servet unsurlarının açıklanması, idarece incelenerek eşelenmesi, psikolojiler üzerinde yıkıcı etkiler yapan ve özel yaşantılar üstündeki devamlı gözetim ile kişi onuruna saygısızlık derecesine varan sıkıcı ve bıktırıcı bir davranıştır. Hiç kimse gizli kalmasını dilediği özelliklerini açıklamaya zorlanamaz. Böyle bir zorlama demokratik düzene ve kişi özgürlüğüne aykırı düşer.

Bu fikir, «para ile imanın kimde olduğu bilinmez» şeklindeki atasözleriyle belirtilen ve toplumumuzda yerleşen geleneklerin, belirli çıkarlara göre değerlendirilerek kötüye kullanılmasından başka bir şey değildir. Bir kez vergi toplumsal bir sorundur. Toplumsal bir sorun ise, kişisel yararların üstünde tutulması, kişi için toplumun değil, toplum için kişinin fedakârlık ederek bazı hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılmasına katlanması gerekir. Kaldı ki; her kişisel dilek ve eğilim hak ve özgürlük kavramlarının kapsamına sokulamaz. Toplum düzeninin söz konusu olduğu yerde kişi hak ve özgürlüğü sona erer. Eğer öyle olmasaydı, kanunlaşan bir takım yasak ve yaptırımlarla toplum içindeki yaşayış sınırlandırılmaz; «Suç» diye bir şey kalmaz, hırsızlıktan cinayete kadar her türlü istek «özgürlük» olarak isimlendirilirdi. Toplum düzenin kurulması için bu türlü istek ve eğilimler önlediğine göre, doğrudan doğruya toplumu ilgilendiren vergi gibi bir konuda, güvenliğin sağlanması için, kişisel istek ve eğilimlerin sınırlandırılması da demokrasi ve özgürlük anlayışına aykırı değildir. Tam aksine; bir ülkedeki vergi yükünün kişiler arasında eşit olarak bölüşülmesi, yani herkesin orantılı olarak eşit fedakârlık yüklenmesi gerekir. Bu gerçekleştirilemediği takdirde, vergi, daha namuslu olan ya da açığız olmayan kimselere, doğrulukları ya da kurnaz olmayışları dolayısıyla uygulanan bir ceza, belki de Devlete acıyanların gönlünden kopmuş bir bağış durumuna düşecektir. İlk gayesi adalet ve eşitlik olan bir vergi sisteminde böyle bir adaletsizlik ve eşitsizliğin yeri yoktur. Öyleyse, Devlet; kişi psikolojisi, kişisel gizlilik gibi örtülerin altında yatan kötü niyetleri değil, namuslu kimselerin doğruluk ve açıklığını korumak, «mahremiyet» ve «özgürlük» feryatlarından önce iyiniyet ve iyiniyetlilere saygı göstermek zorundadır. Bunun yolu da iyi niyetli kimselerin kendiliğinden bildirdikleri şeyleri, kötü niyetlilere zorla açıklamaktır. İşte servet bildirimi gelirlerin bildirilmesini sağlamak için düşünülmüş böyle bir yoldur.

Şu noktaya da değinmek yerinde olur ki; eğer «gizlilik» her şeyin üstünde tutulması gereken bir unsur olsaydı, değil Servet bildirimini, doğrudan doğruya Gelir Vergisi sisteminin kişi hak ve psikolojisi ile bağdaşmaması, dolayısıyla toplumca benimsenmemesi gerekirdi. Çünkü, kişiler yalnız servetlerinin değil, gelirlerinin de başkaları tarafından bilinmesini istemezler. Bu sebeple, eğer hak ve hukuk yönünden yapılacak bir saldırı varsa, bunun doğrudan doğruya sistemin kendisine yöneltilmesi, o sistemi tamamlayan bir kuruluş üzerinde toplanmaması gerekirdi.

2 — Sermayenin bir kuş kadar ürkek olduğu, onu piyasadan kaçırmamak için özen gösterilmesi gerektiği, oysa servet bildirimini piyasada kuşku ve panik yaratacağı, bu servet vergisi korkusuyla sermayenin ortaya çıkarılmayacağı ve yatırımların azalarak ekonomik yönden büyük sakıncaların doğacağı, hatta bir kısım servetin de yurt dışına kaçırılacağı şeklindeki savlar servet bildirimine yöneltilen karşı fikirler arasında önemli yer tutar.

Hemen söylemek gerekir ki; piyasa zaten çok duyarlıdır. Bütün mali karar ve olaylar, yalnız mali değil - ekonomik, siyasi, toplumsal ve doğal her türlü değişiklikler piyasada az ya da çok bir etki gösterir. Dolayısıyla piyasa yönünden ileri sürülen ve büyük ölçüde gerçek payı taşıyan sakıncalar yalnız servet bildirimine özgü durumlar değildir. Kaldı ki, bu sakıncaların ancak kısa dönemlerde söz konusu olacağı, uzun dönemler içinde, Devletin bir servet vergisi almak niyetinde olmadığı anlaşıldıktan sonra, saklanan servetlerin yavaş yavaş piyasaya döneceği açıktır. Sırf gizli kazançları ortaya çıkmasın diye sermayelerini piyasaya sürmekten çekinenlerin ise, sermayeyi «atıl» bırakmakla uğrayacakları zararları, diğer bir deyişle yatırım yapmamakla kaybedecekleri muhtemel kârları gözönünde bulunduracakları, çekingenliklerinin maliyetini de hesaba katacakları unutulmamalıdır.

Bir kısım servetlerin yurt dışına kaçırılacağı şeklindeki fikirler doğrudur. Fakat Devlet de bu tehlikeyi çok önceden sezecek, sıkı bir gümrük ve kambiyo denetlemesi ile servetin yabancı ülkelere akmasını önlemeye çalışacaktır. Zaten, vergi sisteminde servet bildirimine yer verilmiş olsun olmasın; Gümrük ve Kambiyo ile ilgili kanunlarda bu gibi tedbirlere büyük ölçüde başvurulmaktadır. Bütün bunları bir yana, dışarıya servet kaçırılmasını körükleyen nedenleri, vergi kanunlarından ve servet bildirimi gibi ürkütücü hükümlerden çok ekonomik yapıda aramak doğru olur. Örneğin, Türkiye'de servet bildirimini Gelir Vergisi sistemine sokulmasından ön-

ceki zamanlarda da bir kısım servetlerin dışarıya çıkarıldığı, döviz kaçakçılığının bulaşıcı bir hastalık gibi piyasaya yayıldığı görülmekteydi.

Üstelik, servetlerin Türkiye'den dışarıya kaçırılışı, ülkemizdeki güvensizlik sebebiyle yatırım imkânlarının dış piyasalarda aranmasından ileri gelmemektedir. Dışarıya yöneltilen bu kaçak akım yatırım değil, tüketim eğilimine dayanmakta, dışarı çıkarılan ya da dışarıda bırakılan sermaye harcama amacıyla kullanılmaktadır. Kaldı ki, yabancı ülkelere kayan sermayelerin Türkiye'den daha uygun mali koşullar ve daha rahat bir ortam bulacakları söylenemez. Çünkü, büyük direnmeyle karşılanan bir sürü tedbire rağmen, Türkiye vergi kaçırma olanağının en elverişli ve vergi kaçakçılığının en yaygın olduğu bir ülkedir.

3 — Servet bildirimine yöneltilen bir diğer saldırı, yabancı sermayeyi köstekliyen bir engel olduğu, bu yüzden ekonomik sakıncalar taşıdığı noktasında toplanır. Az gelişmiş ülkelerin kalkınmasında yabancı sermayenin büyük payı ve etkisi vardır. Yabancı sermaye ise girdiği ülkede kararlılık ve güven arar. Servet bildirimini bu güveni sarsıp kaygı ve korku doğuracak; yabancı sermayenin içeri girmemesine ya da geri kaçmasına yol açacaktır.

Hemen cevaplandırmak gerekir ki; yabancı sermayenin aradığı temel unsurlar, önce siyasi güvenlik, sonra da sermayenin produktivite ve rantabilitesi, diğer bir deyişle verimli ve kârlı çalışma koşullarıdır.

Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile sağlanan mali imtiyaz ve kolaylıklar da gözönüne alınırsa; vergi sistemi yönünden Türkiye'de yabancı sermayeyi ürkütecek tehlike ve sakıncaların bulunmadığı anlaşılır. Kaldı ki; her şey bir yana dar mükelleflerin servet bildiriminden bağımsız tutulmaları, yabancı sermayeye tanınmış olan en sağlam güvenlik ve özgürlüktür.

4 — Servet bildirimine yöneltilen bazı fikirler de uygulama ve denetleme yönünden karşılaşılabilecek eksiklik ve güçlüklerle dokunmakta; serveti saptamanın çok güç olduğu, üstelik teknik bakımdan Türkiye'deki anlam ve yapıdaki bir servet bildirimine dünyanın hiç bir ülkesinde raslanmadığı, bu yüzden taşıdığı ekonomik ve toplumsal bir sürü sakıncalar dışında böyle denenmemiş bir usulün fayda sağlamasının çok şüpheli bulunduğu şeklinde özetlenmektedir.

Gerçekten devamlı bir akım halinde bulunan ve elden ele dolaşan geliri izlemek bunca güçlük taşırken, durgun olan serveti kova-

lamak ve yakalamak, servet unsurlarını nicelik ve nitelik olarak hesaplamak kolay bir iş değildir. Dolayısıyla, servet üzerindeki denetlemeyle saklı gelirlere ulaşılması ve kesin sonuçlar alınması beklenemez. Ne varki; sistemin kolaylık ya da güçlüğü, kanun hükümlerine, denetleme yol ve şekillerine ve denetleme teşkilâtının niteliğine geniş ölçüde bağlı olan konudur. Etkin hüküm ve korkutucu yaptırımlar koymak, iyi işleyen bir denetleme aracı kurarak denetleme yol ve şekillerini çoğaltmak suretiyle pekâlâ servetleri izlemek, hiç değilse kişiler üzerinde servetlerinin sıkıca izlendiği inancını uyandırmak mümkündür. Bunu sağladıktan sonra, uygulamanın güçlük ve eksiklikleri, servet unsurlarının saptanmasındaki zorluklar mükellef yönünden önemli değildir. Çünkü, bütün bu zorluk ve güçlükler vergi mükellefleri lehine çalışacak; denetlemenin kesin sonuçlara varamayışı herhangi bir haksız uygulama yaratmayacaktır. Şu anlamda ki; bir mükellef servet unsurlarından bir kısmını saklamışsa, o döneme ait servet artışı ve dolayısıyla gelir, ancak varlığı bilinen ya da bulunan servet unsurlarına göre hesaplanacak; böylece saptanan nicelik, gerçek servet değerinin aşağısında kalacaktır.

Türkiye'deki şekliyle servet bildiriminin dünyanın hiç bir ülkesinde uygulanmadığı, dolayısıyla faydasının denenmemiş olduğu konusunun ise, bir sakınca olarak ileri sürülmemesi gerekir. Bir sistemi yerleştirmek için ille de daha önce daha başka bir ülkede uygulanmış ve başarı kazanmış olması gerekli değildir. Bir uygulama yer ve zamana göre çeşitli görünüş ve kalıplara sokulabilir. Hem madem ki Türkiye'deki şekil şimdiye dek hiç bir ülkede uygulanmamıştır; o halde faydası gibi zararı da denenmemiş demektir. Öyleyse faydalı ya da zararlı olacağı konusunda bir yargıya varabilmek için belirli bir sürenin geçmesi, uygulamadan olumlu ya da olumsuz bazı sonuçlar, izlenişler alınması zorunludur. Yoksa kuramsal bilgilere dayanarak yapılan önyargular, hiç bir zaman sistemin gerçek niteliğini, yarar ya da yararsızlığını ortaya koyamaz.

5 — Türkiye'de servet bildirimine karşı ileri sürülen ve daha önce özetlenen ana fikirler dışında bazı ikinci derecede itirazlar da görülmüştür:

Bu itirazlar şöylece sıralanabilir :

a) Gelir Vergisi Sistemi Türkiye'ye son zamanlarda girmiş; vergi ödeyenlere bir çok görev - hattâ angaryalar - yükleyen bu yeni

sistem henüz tam anlamıyla oturup yerleşmemiştir. Böyle zor ve sıkıcı bir sistemin mükelleflerce benimsenmesi için, her şeyden önce vergi kanunlarının iyice açıklanıp tanıtılması, mükelleflerin aydınlatılması ve karşılaşacakları yeri düzene hazırlanıp yavaş yavaş sisteme alışmalarının sağlanması gerekirdi. Bu zamanında gerçekleştirilmediği gibi, servet bildirimini vergi kanunlarına alınması da bir oldu - bittiye getirilmiş; hiç bir hazırlığı bulunmayan ve bildirim niteliği hakkında bilgisi olmayan mükellefin sırtına yeni bir yük koyulmuştur. Mükellef hem bu yükü taşıyacak hem de ister istemez yapacağı yanlış uygulama ve hatalar yüzünden günahsız yere fazladan vergi ve ceza ödeyecektir.

Bir kimsenin elinde bulunan servet unsurlarını bildirmesi için vergi kanunlarını tanıyıp bilmesi; servet bildirimini niteliğini öğrenmesi gerekli değildir. Bildirim cetvelleri iyi düzenlenir ve kesin değerlerin bilinmemesi durumunda tahmini rakamları da kabul eden kanun hükümlerine yer verilirse iyi niyetli mükellefler için, ne büyük bir güçlük ne de günahsız ve haksız yere vergi ve ceza ödemek söz konusu olamaz. Dolayısıyla bir hazırlık devresinin varlığı da gerekli değildir. Ama bazı kişiler servet bildirimine ilgili hüküm ve yaptırımları öğrenmek isteyecek, bir hazırlık dönemine gereksinme duyacaklardır. Çünkü, bu gibi kişiler kendilerine tanınan böyle bir zaman içinde, kanunun boşluklarını arayıp ilk bildiriminden itibaren bir ayarlama yapmak; kaçırma ve gizlemeyle ilgili her türlü olanığı bulmak amacını taşırlar. Vergilendirme ile ilgili yeni kuruluş ve değişiklikler ne kadar kısa süre içinde hazırlanıp kanunlara sokulursa, o ölçüde etkili olurlar. Çünkü herkes tarafından öğrenilmiş ve uzun zaman üzerinde söz edilmiş bir yeniliğin, daha yürürlüğe girmeden önce karşı tedbirleri alınacak ve uygulama değeri azalacaktır. Bu sebeple bazı zamanlarda ansızın ve tepeden inme hükümlerin çok daha büyük fayda ve başarılar sağlayacağını kabul etmek gerekir. Hattâ, mükellefin yeni kuruluşun niteliğinden duyduğu kuşku bile zamanında bu fayda ve başarıya yardım eder. Örneğin servet bildirimini altında yatan servet vergisi korkusunu ele alalım. Servet bildirimi uzun bir hazırlık döneminden sonra yürürlüğe girecek olursa; bu dönem içinde bildirim bir servet vergisi amacını taşımadığına kesinlikle inanılacak ve mükellefler rahatça malik olduklarından çok daha fazla servetler bildirerek ileride çalacakları minarenin kılıfını önceden hazırlıyacaklardır. Ne yazık ki; Türkiyede ya-

pılan ilk servet bildirimlerinin geri verilip yeniden düzenlenmesi bu olanığı yaratmıştır.

b — Malî idarelerin görevi çok ağırdır. Memur kadrolarındaki yetersizlik yüzünden bu görev zaten aksak bir şekilde yürütülmektedir. Servet bildiriminin de eklenmesiyle işler biraz daha çoğalacaktır. Bunun dışında hazine ile mükellef arasındaki uyumsuzluklar sayıca çok artacak ve mali kazanın işi de adamakıllı ağırlaşacaktır. Bir vergi uyumsuzluğunun kesin sonucu yıllar geçtikten sonra alınabilmektedir. Şimdi ise bu daha da uzayacak, sıra bekleyen dosyalar da kabarıp birikecektir.

Türkiyedeki uygulamaya göre, Vergi Daireleri yalnız mükelleften servet bildirimini almak ve dosyasına koymakla görevlidirler. İnceleme Hesap Uzmanı ve Maliye Müfettişi gibi belirli elemanlar tarafından yapılmaktadır. Bu yüzden vergi dairelerinin daha da sıkışacağı söylenemez. Üstelik servet bildirimi incelemesi ayrı bir iş ayrı bir inceleme değil, Gelir Vergisi incelemesinin bir parçası, bir evresidir. Gelir Vergisi beyannameleri incelenirken bu bildirimler de gözden geçirilecek; sonuç olarak incelemeler biraz daha genişletilmiş olacaktır. Yoksa, verilen servet bildirimlerinin tek tek denetlenmesi ve dolayısıyla işlerin büyük ölçüde sıkışması söz konusu değildir.

Vergi uyumsuzluklarının ağır işleyişi ve mali kazadaki dosyaların birikişi konusuna gelince; böyle bir durumun kusuru Vergi Kanunlarında yer alan tedbirlere ve vergi kaçakçılığıyla uğraşmak için gösterilen çabalara yüklenemez. Eğer her mükellef gelirini doğru olarak bildirseydi mali kaza diye bir zaruret ve sorun kalmazdı. Uyumsuzluklar sayıca artıp birikmesin diye kaçakçılığa göz yumulmayacağına göre, buna katlanmaktan başka çare yoktur ve düşünülemez. Hem gerçektir ki; mali kazaya giden dosyaların sayısını azaltmak için kanunlardaki tedbir ve yaptırımları yumuşatmak fayda vermez. Ancak sert hükümlerin ve çok yönlü bir denetlemenin yaratacağı korku ile vergi kaçakçılığı ve dolayısıyla mali kazanın yükü azaltılabilir.

c — Servet bildirimi ile Hesap Uzmanı ve Maliye Müfettişlerine çok geniş bir denetleme yetkisi verilmekte, kişilerin her türlü özellik ve sırları meydana çıkmaktadır. Yapılan bildirimlerin denetlenmesi sırasında, çeşitli yer ve kaynaklardan soruşturma yapılırken, inceleme elemanlarının hangi mükellef ve işletmenin peşinde olduğu piyasada yayılacak, üstelik bu mükellef ve işletmelere

ait özellik ve sırlar inceleme elemanları dışındaki kimseler tarafından da öğrenilecektir. Böylece kişisel itibarlar sarsılacak, incelenen mükellefler kötü zan altında kalacaktır.

V.U.K. nu ile inceleme elemanlarına çok geniş yetki verilmiştir. Servet bildirimini bu yetkinin şeklini değiştirmemekte, yalnız Hesap Uzmanı ve Maliye Müfettişlerinin denetleme alanına yeni bir unsur daha eklemektedir. Dolayısıyla, eğer herhangi bir mükellefin sırf incelenmesi ve bu incelemenin piyasada duyulmasıyla itibarlar zedelenecekse, servet bildirimini kabul edilmeden önce de aynı sakınca vardı. Fakat bir mükellef hakkında soruşturma yapılması Gelir Vergisi sisteminin doğal bir sonucudur. Sırası geldiğinde her mükellef denetlemeye tabi tutulacaktır. Bu yüzden yapılan incelemenin çevrede duyulması itibar kırıcı bir durum yaratmaz. Kaldı ki, V.U.K. nun 4 üncü maddesiyle inceleme elemanlarının vergi incelemeleri sırasında öğrendikleri bilgileri başkalarına yaymaları önlenmiş ve kişi sır ve itibarına saygı gösterilmiştir.

IV — SERVET BİLDİRİMİNİN UYGULANMA ŞEKİLLERİ VE SERVET VERGİSİ - SERVET BİLDİRİMİ KARŞILAŞTIRMASI

Servet bildiriminin temeli servet vergilerine dayanır. Bugünkü şekliyle servet bildirimini, vergicilik alanındaki gelişmelere koşut olarak servet vergilerinde yapılan değişikliklerden doğmuştur.

Servet bildirimini başlıca iki şekilde uygulanabilir :

1 — Türkiye'de olduğu gibi, servet bildirimini Gelir Vergisi sistemi içinde yalnızca bir denetleme aracı olarak kullanılır. Bunun için, mükellefler ek bir bildirimle malik oldukları servetleri mali idarelere bildirirler. Mali idareler de bildirilen gelir ve servetleri karşılaştırarak, belirli dönemler içindeki servet artışlarının kaynaklarını araştırıp gizlenmiş gelirler varsa bunları meydana çıkarmaya çalışırlar.

2 — Servet bildirimini bir servet vergisiyle gerçekleştirilir. Bunun için, her türlü servet unsurlarını kapsayan ve bir kimseye ait servet unsurlarının tümünü kavrayan düşük oranlı bir servet vergisi koyularak bir yandan ayrı bir gelir kaynağı sağlanmış olur; bir

yandan da servet vergisine matrah olarak bildirilen servet unsurlarındaki artışların aynı dönemler içinde bildirilen gelirlerle karşılaştırılması yoluna gidilir.

Burada önemli olan, servet vergisi ile gelir vergisinin bağdaştırılması, servet bildirimlerine dayanarak gelir vergisi salmak olanağının yaratılmasıdır. Yani asıl amaç, servetlerden vergi almak değil, böyle ayrı bir verginin matrahını gelir vergisi sistemi içinde bir denetleme aracı olarak kullanmaktır. Bunun için servet vergisinin oranı çok düşük tutulmakta, servet unsurları yine mükellefler tarafından bildirilmektedir.

Gelir Vergisi sisteminin çoktan yerleştiği batı ülkelerinde, eski servet vergilerinin kalıntısı şeklinde uygulanmakta devam eden ve servet üzerinden alınan vergilerin varlığı etkili bir denetleme aracı olarak kullanılabilenlerinden ileri gelmektedir. Ve eklemek gerekir ki; Türkiye'deki şekliyle, gelir vergisi denetimine yardımcı olan ek bildirim niteliğindeki servet bildirimini diğer ülkelerde uygulamamaktadır.

Burada servet vergisi mi, servet bildirimini mi sorunu üzerinde durmak ve iki uygulamayı karşılaştırmak faydalıdır.

Bu karşılaştırmayı çeşitli açılardan yapacağız:

1 — Kuramsal olarak genel vergilendirme ilkeleri bakımından:

Vergi her mükellefin vergi ödeme gücüne, diğer bir deyişle iktidarına göre alınmalıdır. Vergi ödeme gücünün en belirli ve sağlam ölçüsü ise gelirdir. Servet durgundur, ancak gelir getirebildiği takdirde bir vergilendirme kaynağı, vergi ödeme gücünün bir belirtisi olabilir. Aksi durumda, servet üzerinden devamlı olarak alınan bir vergi, belirli bir zaman geçtikten sonra servetin sifıra inmesi sonucunu doğurur. Ayrıca servet vergisi, reel ve nesnel kişiliği ile hiç bir zaman adil bir vergilendirme yolu değildir. Vergi ödeyenlerin öznel ve ailevi durumlarını gözönüne almayan, ancak vergi konusu ile ve onun niteliği ile ilgilenen bu vergiler yapıları itibarıyla «en az geçim indirimi» ve discrimination (ayırma) gibi ilkelerin uygulanmasına da elvermediklerinden, vergi adalet ve iktidarı ile bağdaşmazlar.

2 — Toplumsal adalet bakımından:

Kuramsal yönden yapılan bir yorum, uygulama koşul ve gerçekleri ile değerlendirilirse çok farklı bir durum ortaya çıkacaktır.

Çünkü; Gelir Vergisinin en adil ve vergi ödeme iktidarına en uygun bir sistem oluşu, her mükellefin geliriyle oranlı şekilde vergilendirilmesi temeline dayanır. Oysa, uygulama bu temeli hiç bir zaman sağlayamamakta, stopaj yoluyla vergi ödeyen ücretliler, beyanname veren yani kendi bildirimini üzerinden vergilendirilen ve dolayısıyla vergi kaçırma olanına malik bulunan tüccar, serbest meslek erbabı, gibi mükellefler yanında daha ağır vergilendirme koşullarına tabi tutulmaktadır. Örneğin, Türkiye'de gelir vergisinin % 60 kadar bir kısmını ücretliler ödemekte, fakat milli gelirden aynı oranda bir pay alamamaktadırlar. Dolayısıyla, toplumsal adalet yönünden bir servet vergisinin varlığı yeterli olmasa bile gereklidir. Çünkü böyle bir vergi hem vergi kaçakçılığının önlenmesi bakımından yararlı olacak, hem de kaçırılmış gelirlerden alınamayan gelir vergisinin yerini doldurarak vergi adaletini sağlamaktan yana değerli ve verimli bir araç niteliği kazanacaktır. Sırf denetleme amacıyla koyulmuş soyut bir servet bildirimini ise vergi kaçakçılığını aynı ölçüde önleyemeyeceği, ücretlilerin düştüğü adaletsiz durumu ek bir servet vergisi oranında gideremeyeceği açıktır .

3 — Ekonomik bakımdan:

Az gelişmiş ülkelerde ve bu arada Türkiye'de en önemli bir sorun, sermayenin birikimi konusudur. Çeşitli alanlarda Devletin kendisi de üretime katılmak ve yatırımlar yapmakla beraber, bugün Türk ekonomisinin temeli özel kesime dayanmakta, ekonomik kalkınmanın sağlanması özel sermaye ve yatırımlara bağlı bulunmaktadır. Bu yüzden tasarrufun teşviki ve eldeki birikmiş servetlerin üretime yöneltmesi için çaba gösterilmekte, yatırımları arttırmak için vergi kanunlarında «yatırım indirimi» gibi kuruluşlara yer verilerek sırf ekonomik amaçlarla vergi hasılatından fedakârlık bile edilmektedir. Böyle bir durum ve zamanda koyulacak bir servet vergisinin sermaye birikimini köstekleyeceği ve ekonomik sakıncalar taşıyacağı ortaya çıkar.

Sonuç olarak, Türkiyede bugünkü ekonomik koşulları gözönüne alarak, toplumsal adaleti bir servet vergisi yoluyla sağlamak yerine, ücretlilerin vergilendirilmesinde diskriminasyonu gerçekleştirmek, en az geçim indirimi düzeyini yükselterek vergi oranlarını diğer mükelleflere göre düşük tutmak bir yandan da beyanname mükelleflerine

lefleri sıkı şekilde denetlemek ve servet bildirimini bir servet vergisi şeklinde değil böyle bir denetlemeye yardımcı olabilecek ek bir bildirim şeklinde geliştirmek daha doğru bir yoldur.

V — SERVET BİLDİRİMİNİN TÜRKİYE'DE KABULÜ VE GEÇİRDİĞİ SAFHALAR

27 Mayıs devriminden sonra, Türkiye'de toplumsal yönden meydana gelen düşünsel değişme ve gelişmeler vergicilik alanında da kendisini göstermiş; bu arada, onbir yıldan beri yürürlükte bulunan 5421 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu yerini 193 sayılı kanuna bırakarak yeni kanun 1.1.1961 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

193 Sayılı Kanunun getirdiği en büyük yeniliklerden biri o zamana kadar Türk vergiciliğinde adı edilmemiş yepyeni bir kuruluşa, servet bildirmine yer verilmiş olması idi. Devrim hükümetinin vergicilik alanında ve diğer alanlarda giriştiği bütün işlerin her şeyden önce iyi niyete dayandığı şüphesizdi. Fakat eklemek gerekir. ki; bu hükümetin her davranışı kuşkuyla karşılanıyor; özellikle eski devirde haklı-haksız, kanunlu-kanunsuz birçok yarar elde eden kimşelerin açık ya da kapalı direnciyle karşılaşıyordu. Gerçekleştirilmek istenen vergi reformunun ve servet bildiriminin bu bakımdan toplumumuzda daha büyük bir tepki yarattığı söylenebilir. Bu tepki hem bir «hesap sorma, kuşkusuna dayanıyor hem de yeni bir «varlık vergisi» korkusunu taşıyordu. Haklı görünen bu kaygılar dışında, vergi kanunlarına sokulan yeni denetleme yolunun sevimsizliği ve ür-kütücülüğü de bir gerçektir. Kısaca özetlenen bu gibi sebeplerle servet bildirimini, aynı çıkar noktasında yani bildirim kaldırılması fikrinde, birleşen büyük bir kitleyi karşısında buldu. Siyasi alanda sivil idareye ve demokrasiye döndükten sonra, uzun süre ağızlarından düşmeyen «huzursuzluk» sözünün bir nedeni de servet bildirmine bağlanıyor ve çeşitli korku ve etkiler içinde yapılmış olan ve bu yüzden gerçek durumları göstermediği savunulan eski bildirimlerin hiç değilse değiştirilmesi eğilimi yayılıyordu.

15.2.1963 tarihinde kabul edilen 177 sayılı «servet beyannamelerinin iadesi ve yeni servet beyannameleri alınması hakkında kanun» ile sözü edilen eğilim gerçekleşti. 177 Sayılı kanuna göre, daha önce verilmiş olan servet beyannameleri geri alınacak ve 1961 yılı sonu itibariyle düzenlenecek yeni servet beyannameleri 1963 yılı Nisan ayı sonuna kadar, mükellefin işyerinin, iş yeri yoksa ika-

metgâhının bulunduğu yer noterine ya da noterlik görevini ifa ile mükellef olanlara teslim edilecekti. Kanunun getirdiği önemli bir değişiklik de, 31.12.1960 tarihindeki serveti gösteren bildirimlerin mükelleflerden yeniden istenmemesiydi. Böylece daha önce yapılmış olan bildirimlerin değiştirilmesi imkânı sağlanmış oldu.

177 Sayılı kanunu, Gelir Vergisi Kanununun servet bildirimleri ile ilgili hükümlerinde değişiklikler yapan 28.2.1963 günlü ve 202 sayılı kanun izledi. Bu kanunun 58. maddesiyle G.V.K. nun 115 inci maddesine eklenen fıkra, «eski devrin hesabını sorma» şeklindeki kuşku ve duraksamalara son veriyor ve mükelleflerce yapılmış servet bildirimlerinin ilk kez servet beyannamesi vermek zorunda oldukları yıldan önceki devrelerle ilgili hiç bir işleme dayanak tutulamıyacağı öngörüliyordu.

VI — GELİR VERGİSİ KANUNUMUZDA SERVET BİLDİRİMİ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

1 — Servet Bildiriminde Bulunacaklar:

Gelir Vergisi Kanununun 114 ncü maddesine göre; servet bildirimine tabi olan mükellefler yıllık beyanname vermek zorunda olan gerçek kişilerdir.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında bu genel kurala bazı istisnalar koyulmuş ve;

- a) Dar mükellefiyete tabi olanlar,
- b) Bildirilecek gelirleri:
 - aa) Ücretten,
 - bb) Götürü usulde ticari ve mesleki kazançlardan,
 - cc) Götürü gider usulüne göre saptanan tarım kazançlarından,
 - dd) Gayrimenkul sermaye iratlarından,
 - ee) Mevduat faizlerinden ve yıllık gayrisafi tutarı 5.000, lirayı aşmayan mevduat faizleri dışında kalan menkul sermaye iradından,
 - ff) Sair kazançlar ve iratlardan,
 - gg) Bunların bir kaçından ya da hepsinden,

ibaret bulunanlar servet bildirimine tabi tutulmamıştır.

114 nci maddenin karşıt kavramından hareketle, servet bildiriminde bulunacakların,

a) Gerçek usulde vergilendirilen ticaret, tarım ve serbest meslek kazancı,

b) Mevduat faizi dışında kalan ve yıllık gayrisafi tutarı 5.000,— lirayı aşan menkul sermaye iradı,

elde eden *tam mükellefiyete tabi* gerçek kişiler olduğu söylenebilir.

Ücretlerden stopaj yoluyla vergi alındığı ve götürü usulde vergilendirilen ticarî ve meslekî kazançlar da mükellef tarafından bildirilmeyip idarece tesbit edildiğinden, bu kazanç sahipleri için gelir vergisi beyannamesi vermek ve dolayısıyla vergi kaçırmak söz konusu değildir. Mevduat faizleri beyanname ile bildirilmekle beraber, bu faizlerin idarece meydana çıkarılması çok kolay olduğu için mükelleflerce gizlenmesi ihtimali bulunmamaktadır. Bu sebeple sayılan kazanç ve iradlar için servet bildiriminde bulunulması gereksizdir.

Götürü usulde tesbit edilen tarım kazançlarında mükellefler elde ettikleri gerçek hasılatı bildirmekte, bu hasılatı götürü olarak hesaplanan gider oranları uygulandıktan sonra kalan kısımlar «tarım kazancı» olarak vergilendirilmektedir. Bu usulde elde edilen hasılatı gizleyerek vergi kaçırma yoluna gitmek mümkündür. Fakat servet bildirimi, bu kaçakçılık yolunu tıkayacak ya da meydana çıkaracak bir tedbir değildir. Çünkü bildirilen götürü tarım kazancını aşan servet artışları tesbit edilse bile, bunların gizlenen hasılattan doğduğunu tanıtlamak çok güçtür. Mükellefler, götürü gider oranının yüksek olduğunu, gerçek giderlerinin bu oranın çok aşısında kaldığını ve servet artışlarının gerçek-götürü giderler arasındaki farktan ileri geldiğini pekâla savunabilirler. Kısaca, servet bildirimi götürü tarım kazançlarında hasılatın gizlenmesi yoluyla yapılacak kaçakçılığı önlemeye yeterli bir denetleme aracı değildir. Bu sebeple de götürü usulde vergilendirilen tarım kazancı elde edenlerin servet bildirimine tabi tutulması gerekli görülmemiştir.

Gayrimenkul sermaye iratlarına gelince; G.V.K. nun 73. maddesinde, kiraya verilen mal ve hakların kira bedellerinin emsal kira bedellerinden aşağı olamayacağı hükme bağlanmıştır. Emsal kira bedeli ise, mal ve hakkın normal durumlarda getirebileceği kirayı ifade eden ölçüler olarak belli edildiğinden, g.m.s. iradı sahipleri el-

de ettiği kiralari gizleyecek ya da gerçek tutarından daha düşük gösterecek olsalar, zaten hiç bir soruşturma ve kovuşturmaya ihtiyaç kalmadan emsal kira bedelleri üzerinden vergi salmak mümkündür. Dolayısıyla servet bildirimini gibi dolaylı bir denetleme yoluna gitmenin büyük bir faydası yoktur.

Sair kazanç ve iratlar, sürekli bir nitelik taşımayan uğraşı ve işlemlerde elde edildiğinden, bu kazanç ve iratların devamlı bir vergi kaçakçılığına alet edileceği düşünülemez. Kaldı ki; servet bildirimine göre, gelire servet artışını karşılaştırabilmek için yılbaşı ve yılsonu servet değerlerinin bilinmesi gereklidir. Bir mükellef elde ettiği sair kazanç ya da irad dolayısıyla yıl sonunda servet bildiriminde bulunsa, bu bildirim denetleme yönünden hiç bir pratik fayda sağlamayacaktır. Çünkü aynı mükelleften geçmiş yıl sonu itibarıyla bir servet bildirimini alınmadığından, elde ettiği geliri yılbaşı ve yıl sonu servetlerini karşılaştırmak suretiyle denetlemek imkânı bulunmaktadır. Bu yüzden sair kazanç ve irad elde edenlerin servet bildirimine tabi tutulmadıkları söylenebilir.

2 — Servet Bildiriminin Zamanı:

G. V. K. nun 114 ncü maddesine göre; servet bildirimini her yıl ve Gelir Vergisi beyannamesinin verileceği süre içinde yapılacaktır. Madde metninde «yıllık beyanname vermek mecburiyetinde bulunan gerçek kişiler, her yıl verecekleri gelir beyannamelerinde 116 ncı maddede yazılı servet unsurlarını bildirmeye mecburdurlar.» şeklinde bir ifade kullanıldığına göre, servet bildirimini Gelir Vergisi beyannamesinin bir eki, bir füyü sayılmak gerekir. Fakat hele ilk yıllardaki uygulama gözönüne alınırsa, servet bildirimini gelir bildiriminden ayrı olarak yapıldığı ortaya çıkar. Çünkü bu bildirimler Vergi Dairelerine değil, noter ya da noterlik görevi yapanlara verilmiştir. Dolayısıyla her iki bildirim aynı ana rastlaması zorunlu değildir.

Burada, servet bildiriminde bulunmayanlar için V.U.K. na esaslı bir yaptırım koyulmadığını belirtmek gerekir. V.U.K. nun 352. maddesinde vergi beyannamelerinin belli şekil ve eklerine uyulmaması IV ncü derecede usulsüzlük sayılmıştır. Servet bildirimini de gelir vergisi beyannamesinin bir eki olduğundan, bildirimde bulunmayanlara IV ncü derecede usulsüzlük cezası uygulanabilir. Bu ise çok hafif bir ceza olduğundan ve ilk kez yapıldığında affedildiğinden mükellefleri bildirimine zorlayan bir tedbir değildir. Şüphesiz, vergi daireleri gelir vergisi beyannamelerini alırken servet bildirimlerini

de arayacaktır. Fakat V.U.K. na göre vergi beyannamesinin posta ile gönderilmesi de mümkündür. Böyle durumlarda servet bildiriminde bulunmayanlara yeniden «tebliğat» yapmak gerekecek; hem vergi dairelerine fazladan bir iş yüklenecek hem de karışıklıklar doğabilecektir.

Servet bildirimini yıllık bir bildirimdir. Her yıl yapılması gerekir. Böyle olması da bildirim amacına uymaktadır. Çünkü, gelir vergisi yıllıktır; her yıl elde edilen daha doğrusu mükellefler tarafından bildirilen gelir üzerinden alınır. Servet bildiriminin amacı bildirilen bu gelirleri servet üzerinde yapılan karşılaştırma ile denetlemek olduğuna göre, gelir bildirimine koşut şekilde işlemesi yani onun gibi yıllık olarak alınması mantığı uygundur.

Bazı fikirlere göre servet bildirimini her yıl yapılması gereksizdir. Üç ya da beş yıllık dönemler itibariyle yapılacak bildirimler daha pratik ve faydalıdır. Çünkü kısa dönemler içinde servette pek değişiklik olmaz. Servet unsurları uzun dönemler içinde daha kolay izlenip tesbit edilebilir. Dolayısıyla, her yıl yapılacak bildirimler mükelleflere güçlük çıkarmaktan başka hiç bir işe yaramayacaktır. Nitekim 193 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden önce hazırlanan Maliye Bakanlığı tasarısında da bu görüş benimsenmiştir.

Servet bildirimini her yıl değil üç ya da beş yıllık dönemler sonunda yapılması mükellef yönünden gerçekten bir kolaylık sağlayacaktır. Fakat yıllık bildirim gelir vergisi sisteminin yapısına daha uygundur. Madem ki gelir vergisi yıllıktır; bu geliri denetlemek üzere koyulan servet bildirimini de her yıl yapılması gerekir. Kaldı ki; servet bildirimini üç ya da beş yıl gibi dönemler sonunda yapılması bazı sorunlar ortaya çıkaracaktır.

a — Servet bildirimini ile gelir bildirimini arasında zaman itibariyle bir koşutluk bulunmazsa, herhangi bir yılda kaçırılan gelir dolayısıyla meydana gelen servet artışını izleyen yıllarda bildirilecek gelirlerle maskelenmesi mümkün olacaktır. Üstelik vergi dışı kalmış gelirlerden doğan servetlerin servet bildirimini yapılacağı yıla kadar harcanıp tüketilmesi; böylece servet eski düzeyine ineceğinden servet bildirimini hiç bir fayda sağlayamaması imkân dahilindedir.

b — Servet bildirimini yıllık olmazsa, vergi incelemelerinde kısır bir silâh kimliğine bürünecek, uygulamayı zorlaştıracaktır. Çünkü, servet bildirimini yapılmadığı ara yıllarda gelir vergisi beyannameleri üzerindeki incelemeler servet karşılaştırılması yoluyla sağlanamayacak belirli dönem sonunda servet bildiriminde bu-

lunulunca zamanında yapılmış olan vergi incelemelerine yeniden dönmek, ek bir denetleme yoluna gitmek gerekecektir. Bu ise zaman ve işgücü telefinden başka bir şey değildir.

c — Üç ya da beş yıllık bildirimlerden çıkarılan ve o dönemler içinde bildirilen gelirleri aşan servet artışları dolayısıyla vergi salınırken, gelirle karşılanmayan servet artışını o döneme dahil yıllar arasında paylaşmak zorunludur. Bu ise götürü bir paylaşım olacak, gelir vergisinin - gerçeklik - temeli ile bağdasmıyacaktır. Ayrıca bildirim dönemindeki ilk yıllara ait verginin zamanlaşımına uğraması da mümkündür. Bunun için zamanlaşımı sürelerinin uzatılması, ya da servet bildirimlerine dayanarak salınacak vergiler için özel zamanlaşımı sürelerinin tanınması gerekecektir.

Bütün bu sebeplerle servet bildiriminin her yıl yapılması denetleme amaç ve anlamına daha uygundur.

3 — Servet Bildiriminin Temeli ve Uygulama Şekli:

Servet bildirimi yoluyla yapılacak gelir denetlemesi ve denetlemeye göre gelirin vergi dışı bırakılmış sayılacağı durumlar G.V.K. nun 115 nci maddesinde açıklanmıştır.

«Bu bölüm hükümlerine göre bildirilen veya maddi delillere dayanılarak tesbit edilen servetin mecmu değeri, bir evvelki yıl beyannamesinde gösterilen veya maddi delillere dayanılarak tespit edilen servetin değerinden fazla olduğu ve bu fazlalık iki beyanname arasındaki süre içinde beyan olunan (ikmalen veya re'sen matrah tesbitleri yapılmışsa bu tesbitler ayrıca nazara alınır) gelir toplamını aştığı takdirde, aşan miktar, gelir beyannamesinin taallük ettiği devre içinde elde edilmiş ve gelir vergisi ödenmemiş gelir sayılır.»

Görüldüğü gibi, Servet bildiriminin temeli, vergilendirme dönemleri yani yıl sonlarında malik olunan servetleri bulmak, servette meydana gelen artışları aynı dönem içinde bildirilen gelirle karşılaştırmak ve vergi dışı bırakılmış gelir unsurlarını bu yoldan denetleyip ortaya çıkarmaktır.

Fakat Kanunumuzdaki şekliyle servet bildiriminin bu amacı gerçekleştirmekten yana pek etkisiz ve aşırı hoşgörü içinde düzenlenmiş bir kuruluş olduğunu itiraf etmek zorunludur. Gelir denetlemesi yapılırken başvurulacak tek dayanak servet artışı olmamak gerekir, ya da ters yönden hareketle; servet artışlarının kaynağı araştırılırken, yalnız bildirilen gelir değil, tasarrufa ayrılacak

gelir tutarı gözönüne alınmalıydı. Daha önce de belirtildiği şekilde, gelir, tasarruf ve tüketim arasında ekonomik bir bağıntı vardır ve bu bağıntı ($\text{Gelir} = \text{Tüketim} + \text{Tasarruf}$) eşitliğiyle ifade edilir. Servet bildirim uygulamasının temeli de bu eşitliğe dayanır ve (servet artışı yukarıda belirtilen eşitlikteki tasarrufu temsil eder. Demek oluyor ki; servet artışı, elde edilen gelirden tüketim harcamaları çıktıktan sonra kalan kısımdır. Yani servet artışının ölçüsü kazanılan gelir değil, gelirin harcanmayan kısmı, kişinin tasarruf gücüdür. Oysa G.V.K. muzda servet artışlarının denetlenmesinde tasarruf gücünün temel tutulacağı hakkında ne açık bir hüküm ne de herhangi bir belirti bulunmamaktadır. Kanunda doğrudan doğruya servetteki artışın o dönem içinde bildirilen geliri aşması koşullanmış; bu karşılaştırma sırasında harcamaların bildirilen gelirden indirileceği şeklinde herhangi bir ek yapılmamıştır.

Bu konuyla ilgili olarak, kanunda genel bir ifade kullanıldığı, servet artışıyla ilgili kaynakların ve bu arada harcamaların hesaplanmasının uygulamaya bırakılmış olabileceği şeklinde bir düşünce ileri sürülebilir. G.V.K. nun 116 ncı maddesinin son fıkrasındaki ifade de fikre dayanak olarak gösterilebilir:

«Servet beyannamelerinin şekli ve servet unsurları dışında kalan başkaca ne gibi bilgileri ihtiva edeceği Maliye Bakanlığınca tayin ve tesbit olunur.»

Bu fıkradan anlaşıldığına göre, Maliye Bakanlığı servet bildirimlerinde servet unsurlarıyla ilgili olmayan başkaca bilgiler de isteyebilir. Öyleyse bildirimlerde harcamalara ait bilgiler alınması ve bunların kullanılması mümkündür.

Bu düşünce zincirinin fazla iyimser ve geniş bir yoruma dayandığı söylenebilir. Çünkü;

a — Bir kez, şimdiye dek düzenlenen servet bildirim cetvellerinde mükelleflere giderleriyle ilgili herhangi bir soru sorulmamış; giderler için ayrı sütunlar düzenlenmemiştir. Eğer giderlerin uygulamada gözönünde bulundurulması düşünülmüş olsaydı, bu konu ihmal edilmezdi.

b — Kaldı ki; ceza hukukundaki genel ilkeye koşut bir anlayışın vergicilik alanında da benimsendiği ve kanunsuz vergi olamayacağı bir gerçektir. Dolayısıyla, servet bildirim cetvellerinde giderler tesbit edilse ve servet artışı ile gelirin karşılaştırılmasında bu giderler gözönüne alınsa bile, yapılan işlem kanuni bir dayanaktan yoksun kalacaktır. Çünkü kanunda kesin olarak gelir ve servet ar-

tısından söz edilmiş; giderler için özel bir hüküm koyulmamıştır. Uygulamanın kanun maddeleriyle sınırlandırıldığı ve bu sınırı aşan bir uygulamanın mantığa ve gerçeğe ne ölçüde uygun olursa olsun hukukca geçerli sayılmayacağı açıktır.

c — Servet bildirimi yoluyla yapılan denetlemede bulunan servet farkları için kabul edilen «tarh» şekli de fikrimizi doğrulamaktadır.

G.V.K. nun 115 inci maddesinin ikinci fıkrasında, servet bildirimine dayanarak saptanan vergisi ödenmemiş gelirler üzerinden ikmalen vergi salınacağı hükme bağlanmıştır.

V.U.K. nun 29 ncu maddesine göre ikmalen vergi salınabilmesi için, matrah farkının *maddî delillere ve kanunî ölçülere* dayanılarak tesbit edilmesi, yani kesin miktarının bulunması gereklidir. Oysa, bir mükellefin yıllık giderleri kesin olarak bilinmeyecek ve kararlar ve ortalama rakkamlar olarak bildirilecektir. Dolayısıyla maddi belgelerle miktarı tesbit edilemeyen bu giderlere dayanarak ikmalen vergi salınması da mümkün olamaz. Eğer Kanunumuza göre uygulamada giderlerin gözönüne alınması düşünülmüş olsaydı, verginin ikmalen salınması öngörülmez; takdiri hesaplamalara dayanan farklar üzerinden re'sen vergi salınması olanağı da sağlanırdı. Bu nedenle; verginin salınış şekli hakkındaki fıkranın, belli bir amaçla kanuna koyulduğu ve adeta yapılacak hesaplamalara giderlerin sokulmasını önlediği savunulabilir.

Şurasını belirtmek gerekir ki; Gelir Vergisi Kanunumuz harcamalar yönünden mükellefleri başıboş bırakmamıştır.

G.V.K. nun 91. maddesiyle, mükelleflere aynı maddede sayılan giderlerini bildirmek ödevi yüklenmiş ve 113 üncü madde ile de servet bildiriminde olduğu gibi gelirle giderin karşılaştırılması ve bildirilen geliri aşan giderlerin vergisi ödenmemiş gelir sayılarak vergilendirilmesi öngörülmüştür. 26.6.1964 günlü ve 484 sayılı kanunla 91 ve 113 üncü maddeler yeniden düzenlenmiş; bildirilecek gider unsurları genişletilerek her türlü geçim giderleri ve çeşitli lüks harcamalar bildirimine kapsamına sokulmuştur. Bu maddelerde de, giderlerle bildirilen gelirin karşılaştırılması sırasında aynı yargı bulunmamaktadır. Oysa, mükelleflere, yapılan giderlerin servetten karşılandığını tanıtlamak hakkı verilmiş yani gider bildirimi uygulamasında servetteki eksilmelerin de gözönünde bulundurulması sağlanmıştır.

Demek oluyor ki; servet bildiriminin uygulanmasında «tasarruf gücü» değil, bildirilen gelir temel tutulmakla beraber, ayrıca giderler de başıboş bırakılmamış ve gelirin denetlemesinde mükelleflerin yaptığı bazı harcamalar ölçü olarak kullanılmıştır. Fakat bu çift yanlı denetlemenin yeterli olduğu söylenemez. Servet bildiriminde hiç değilse kanunca bildirilmesi zorunlu giderlerin de ölçü olarak kullanılması ve her iki denetleme yolunun birleştirilmesi sağlanmalıydı. Daha önce belirtildiği gibi, kanun hükümlerine göre böyle bir yola gitmek imkânsızdır. Kısaca, kanunda mükellef lehine büyük bir boşluk bırakılmış, servet bildiriminin işleyişi aksatılmıştır. O kadar ki; mükellef bakımından net gelir, - kazanç ve iratlar dan ödenen gelir vergisi çıktıktan sonra kalan kısım, bilimsel deymiyle «tasarruf edilebilir gelir» olduğu halde, servet bildiriminin uygulanmasında, gelirden ödenecek gelir vergisinin indirilmesi olanağı bile bırakılmamıştır. Denetlemeden beklenen faydaların sağlanması için bu hatanın onarılması ve kanundaki boşluğun doldurulması zorunludur.

4 — Servet Bildirimine Göre Vergi Salınması ve Koşulları:

Daha önce de belirtildiği gibi, servet bildirimine göre bulunan farklar üzerinden ikmalen vergi salınacaktır. G.V.K. nun 115 inci maddesinde, bu şekilde ikmalen vergi salınabilmesi için bazı koşullar aranmıştır.

a — Servetteki artışın, gelir vergisine tabi gelir unsurlarının dışındaki kaynaklardan doğduğunun mükelleflerce ispat edilememiş olması :

Bazı kazanç ve iratlar gelir vergisinden istisna edilmiştir. Servetteki artışın bu gibi kazançlardan ya da miras, bağış, ikramiye gibi kaynaklardan doğması mümkündür. Dolayısıyla, önce servet artışının kaynağını tesbit etmek zorunludur. Şüphesiz mükellef tarafından bu konuda yanlış - doğru bir sürü sav ileri sürülebilecektir. Bu düşünceyle, servetteki artışın vergi konusuna girmeyen kaynaklardan doğduğu şeklindeki savunmaların mükellefin kendisi tarafından tanıtlanması beklenmiş, yani ispat gücü ona yüklenmiştir. Fakat bunun da yeterli olduğu söylenemez Çünkü, gerçek dışı savların ispatlanması için bir takım danışıklılara ve yalancı tanıklara başvurulması mümkündür. O zaman bu gibi dayanakları çürütmek inceleme elemanına düşen güç bir görev olacaktır.

b — Servet bildirimlerinin Maliye Müfettişleri ya da Hesap Uzmanlarınca incelenmesi:

Bu hükümle mükellefe güvenlik verilmek istendiği, ve bu yüzden servet bildirimi incelemelerinin teknik bilgi ve ihtisas sahibi belirli inceleme elemanlarına bırakıldığı söylenebilir. Fakat Müfettiş ve Uzmanlarca yetiştirilen ve teknik bilgi ve yetenekleri şüphe götürmeyen Müfettiş ve Uzman yardımcılara aynı yetkinin verilmesini bir eksiklik olarak belirtmek gerekir.

5 — Servet Bildiriminin Şekli ve İçeriği:

Servet bildiriminde gösterilecek servet unsurları G.V.K. nun 116 ncı maddesinde sayılmıştır.

A — Ticarî, smâî, meslekî ve tarımsal işlere ayrılan sermaye ile ortaklık ve iştirak hisseleri :

a — Kişisel işletmelere dahil kıymetlerin cins ve çeşitleri itibariyle mukayyet değerleri,

b — Ortaklık ve iştirak hisseleri, hisse miktarı ve mukayyet değerleri, nakit dışındaki hisselerin cins ve miktarı,

B — İşletmelere dahil olmayan ekonomik kıymetler:

a — Gayrimenkul mallarla gayrimenkul olarak tescil edilen haklar.

b — Hisse senedi ve tahviller,

c — Mevduat kabul eden kurumlardaki para tutarı,

d — Mevduat dışındaki yerli ve yabancı para,

e — Sikke ya da külçe halindeki altın ve diğer kıymetli maddeler (Bunların toplam değeri 5.000,— liradan az ise bildirimleri zorunlu değildir.)

f — Mücevherat (Toplam değerleri 5.000,— liradan az ise bildirimleri zorunlu değildir.)

g — Kara, Deniz ve Hava taşıma araçları,

h — Alacaklar (senetli ve senetsiz oldukları),

Bunların toplam değerleri 5.000,— liradan az ise bildirimleri zorunlu değildir.

i — Borçlar (senetli ve senetsiz oldukları).

Bunların toplam değerleri 5.000,— liradan az ise bildirilmeleri zorunlu değildir.

Altın ve diğer kıymetli madenler, mücevherat, borç ve alacakların değerleri 5.000,— lirayı aşmadığı takdirde, bunların bildirilmesi konusunda bir seçim hakkı tanınmıştır. Bu seçim hakkının amacı mükelleflere kolaylık sağlanmasıdır. Çünkü, böyle küçük tutardaki kıymetlerin tesbiti ve teker teker hatırlanması güçtür. Fakat belirtmek gerekir ki; sonradan incelemelerde bulunan farkların, daha önce de sahip olunduğu halde servet bildirimlerinde gösterilmeyen kıymetlerden doğduğu ileri sürülebilecektir.

116 nci maddenin üçüncü fıkrasına göre servet unsurlarının değer ya da bedelleri yoksa ya da bilinmiyorsa gerçek bedel ve değerler yerine bunların mükelleflerce tahmin olunan değerleri yazılabilir. Ya da mükellefler V.U.K. nun 267 nci maddesine göre bedel takdiri isteyebilirler. Keza aynı maddenin dördüncü fıkrasında, mükelleflerin tahmininin hatalı olduğu tesbit edilirse, tesbit edilen bedelin temel tutulacağı fakat tahmin hatasından dolayı mükellefler adına ceza uygulanmayacağı belirtilmiştir.

Bu hüküm kötü niyetli mükellefler için açık bir kapıdır. Çünkü tahmin, ancak servet bildiriminin yapılacağı ilk yılda söz konusu olabilir. Ondan sonraki yıllarda edinilen kıymetlerin bedellerinin bilinmesi gerekir, ya da değeri kesinlikle bilinmeyecek kıymetler, «yaptırılan konut» gibi belirli bir kaç servet unsurundan ibaret olabilir. Oysa tahmin hakkı ve tahmin hatasından dolayı ceza kesilmesi kötüye kullanılacak; mükellefler gerçek bedelini bildikleri kıymetleri bile çok düşük şekilde değerlendirerek servetlerinin değerini saklamak imkânını bulacaklardır. Bu yüzden tahmine yer verilmemesi, gerçek bedeli bilinmeyen servet unsurlarının doğrudan doğruya V.U.K. nun 267 nci maddesine göre takdir edilecek emsal bedelleriyle değerlendirilmesi uygun olurdu.

Ayrıca tahmin hatalarının ya da kasti değer gizlemelerinin tesbiti de çok güç bir iştir. İnceleme elemanının bunları tek tek görmesini ve piyasa kıymetleri hakkında fikir sahibi olmasını gerektirir.

Kanunda hatalı tahminlerin yerine tesbit edilen bedellerin temel tutulacağı belirtilmekle beraber, bu bedellerin nasıl saptanacağı hakkında bir açıklama yapılmamıştır. Burada iki yol akla gelebilir.

a — Karşı incelemelerle servet unsurunun gerçek maliyet bedeli bulunabilir. Bu takdirde, mükellefin tahmininde hata etmesi değil, servetini gizlemesi söz konusudur. Ve ceza uygulanması mantığa uygun düşer.

b — Maliyet bedeli bilinmemekte; fakat değerlemenin düşük yapıldığı açık bulunmaktadır. O zaman inceleme elemanının V.U.K. nun 267 nci maddesine başvurması ve bedel takdiri istemesi gereklidir. Bu takdirde, mükellefin kötü niyeti ortada olsa bile ceza uygulanması mümkün değildir.

116 ncı maddenin dördüncü fıkrasında, aile topluluğuna dahil eş ve çocuklara ait servetlerin servet bildiriminde ayrı ayrı gösterileceği belirtilmiştir.

G.V.K. nun 93 ncü maddesinde «aile reisi bildirim» temel tutulmuş, eş ve çocuklara ait gelirlerin de aile reisi tarafından bildirim arasında bir koşutluk sağlanması, servet bildiriminin de bütün aile çevresini içine alacak şekilde düzenlenmesi kanunun amacına uygun düşmektedir.

6 — Servet Bildirimi İle İlgili Ceza Hükümleri:

G.V.K. ve V.U.K. daki ceza hükümleri, servet bildirimine göre ikmalen vergi salınması ve bildirimde bulunmama durumlarında olmak üzere ikiye ayrılır.

A — Servet Bildirimine göre vergi salınması :

a — Cezalı vergi:

G.V.K. nun 115 nci maddesinde, servet bildirimine dayanılarak salınacak vergi için mükellefler adına kaçakçılık cezası kesilemeyeceği hükme bağlanmıştır.

V.U.K. muza göre, kaçakçılık cezasının uygulanabilmesi için,

i — Bir «vergi ziyanının» bulunması,

ii — Bu «vergi ziyayı»na mükellef tarafından kasten sebep olunması, gereklidir.

i — 115 inci maddenin birinci fıkrasında, servet bildirimlerinin karşılaştırılmasıyla bulunan ve aynı dönemlerde bildirilen gelirleri aşan servet artışlarının, bu dönemlerde elde edilmiş ve vergisi

ödenmemiş gelir sayılacağı açıklandığına göre, «vergi ziyası» koşulu gerçekleşmektedir.

ii — Vergi ziyasında mükellefin kastının bulunup bulunmadığı konusu, gelir üzerinde yapılan vergi incelemeleriyle anlaşılabilir bir konudur. Kastın ispatı her zaman kolay olmadığı için, V.U.K. nda kasıtlı ilgili bazı karineler kabul edilmiş ve böyle durumlarda kastının bulunmadığını ispatlamak yükü mükellefe bırakılmıştır. V.U.K. nun 344 ncü maddesinde belirtilen bu karineler, servet bildirimine uygulanacak cezalar için de kıstas olarak kullanılabilir, örneğin bildirilen vergi matrahının % 10 unu geçen ve 10.000,— liradan az olmayan servet farkları için kaçakçılık cezası kesilebilirdi. Esasen bildirilen gelirlerden daha yüksek servet artışlarının varlığı, mükellef tarafından bazı gelirlerin kasten vergi dışı bırakıldığını ortaya koyacak niteliktedir.

Servet bildirimi uygulamasında V.U.K. nun ceza ilkelerine bir istisna koyulmuş; böylece mükelleflerin korunması yolu seçilmiştir. Özel bir «tarh» şekli olması sebebiyle, servet bildirimi için tanınan bu özel durum ve mükellefi koruma kaygısı bir ölçüye kadar hoş görülebilir. Fakat hiç değilse, servet bildirimlerinin düzenlenmesi sırasındaki iyi ve kötü niyetli davranışlar birbirinden ayrılmalı ve bunlara farklı ceza uygulanmalıydı. Şöyle ki;

aa — Mükellef servet bildiriminde bütün servet unsurlarını gerçek miktar ve değerleriyle göstermiş ve denetlemede meydana gelen servet artışının bildirilen gelirden fazla olduğu anlaşılmıştır. Bu takdirde salınacak vergiye Kanunumuzda olduğu gibi kusur cezası uygulanabilir.

bb — Mükellef, servet bildiriminde sahip olduğu bazı servet unsurlarını göstermemiş, bu unsurlar yapılan incelemelerle meydana çıkarılmış ve servetteki artış da aynı dönemde bildirilen geliri aşmıştır. Bu takdirde, kastın varlığı açıkça belli olmakta ve kaçakçılık cezası uygulanması mantığa uygun düşmektedir. Çünkü, işlenen edim yalnız gelirin değil servetin de gizlenmesini kapsamaktadır. Bu türlü kötü niyetli davranışların daha ağır bir yaptırımla önlenmesi servetlerin gizlenmesini teşvik edecek ve kolaylaştıracak bir eksikliklerdir.

b — Cezasız Vergi :

Eğer servet bildiriminden bulunan fark, servet unsurlarının değerlendirilmesindeki tahmin hatalarından doğuyorsa, bu takdirde mükellef adına ceza uygulanmayacaktır.

Tahmin hataları yüzünden ceza kesilmemesi hakkaniyet ilkelere uygun bir yol olmakla beraber, daha önce de belirtildiği gibi bu hükmün kötüye kullanılması ihtimali de çok kuvvetlidir.

B — Bildirimde Bulunulmaması :

Mükelleflerin servet bildirimlerini vermemesi durumunda uygulanacak cezalar iki bölümde incelenebilir.

a — Gelir Vergisi beyannamesi verilirken servet bildiriminde bulunulmaması :

Servet bildirimi, gelir vergisi beyannamesinin bir eki, gelirle ilgili bilgilerin tamamlayıcı bir unsurdur. V.U.K. nun 312 nci maddesinde, vergi beyannamelerinin kanunca belli şekil ve eklerine uyulmaması IV ncü usulsüzlük sayılmıştır. Dolayısıyla servet bildiriminde bulunmayanlara kesilecek ilk ceza IV ncü derece usulsüzlük cezasıdır ki, bunun çok yumuşak bir yaptırım olduğu söylenebilir.

Bu arada, kanunumuzda servet bildiriminin eksik yapılması yani bildirimde servet unsurlarının gösterilmemesi durumunda herhangi bir yaptırım bulunmaması, eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Çünkü, uygulamada mükellefler daha çok böyle bir yola başvuracaklardır. Dolayısıyla bu türlü edimlerin de cezalandırılması doğru olurdu

b — Vergi daireleri ya da vergi incelemesi yapanlarca yazılı istemde bulunduğu halde servet bildiriminde bulunulmaması :

Bu takdirde işlenen fiil V.U.K. nun 358 nci maddesine göre «hileli vergi suçuna teşebbüs» sayılmakta ve 360 ncı madde uyarınca bir aydan bir yıla kadar hapis cezasını gerektirmektedir.

Daha önce yapılan açıklamalarda dokunulduğu gibi, servet bildiriminde bulunulmaması ya da eksik bildirimde bulunulması durumları için Kanunumuza gereken ağırlıkta yaptırımlar koyulmuştur. Vergi daireleri ya da inceleme elemanları tarafından yapılacak yeni bir uyarıyı beklemeksizin servet bildirimi verilmemesi ya da verilen servet bildirimlerinde servet unsurlarının gösterilmemesi doğrudan doğruya «hileli vergi suçuna teşebbüs» sayılıyorsa, daha etkili ve mükellefleri doğru bildirimde bulunmaya zorlamak bakımından daha elverişli olurdu.

7 — Servet Bildiriminin Kullanılacağı Alan :

193 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, servet bildirimini üzerinde yapılan tartışmaların yöneldiği bir nokta da, bildirimlerin vergi hukuku dışındaki amaçlarla kullanılıp kullanılmayacağı sorusu idi. Bu konuda iki görüş belirmiştir :

a — Birinci görüşe göre, servet bildirimleri ancak vergi hukuku alanında kullanılabilir. Bu, vergi hukukunun bağımsızlığı ilkesine en uygun bir yoldur. Ayrıca vergi mükelleflerine güvenlik vermek ve sistemi yürütmek için böyle bir uygulama zorunludur.

b — İkinci görüşe göre; ülkedeki vergi sistemi bir bütündür ve hukuk dalları birbirine bağlıdır. O halde hukuki kuruluşların yalnız bir hukuk dalında hüküm ifade etmesi ve diğer dallarda işlememesi söz konusu olamaz.

Bu tartışma 193 sayılı kanunun geçici 9 ncu maddesinde yer alan bir hükümden doğmaktadır. Bu maddeye göre; noter ya da noter görevlilerine verilen servet bildirimleri 1963 yılı Nisan ayından önce vergi daireleri ve incelemeye yetkili olanlar ya da adli, idari, askeri makamlar tarafından noterden alınamayacaktı. Maddenin karşıt kavramından, 1963 yılı Nisan ayından sonra servet bildirimlerinin yalnız vergi daireleri ve inceleme elemanları tarafından değil; adli, idari, askeri makamlar tarafından da açılabilceği, dolayısıyla vergi hukuku dışındaki alanlarda, özellikle diğer hukuk dallarında kullanılabileceği sonucu çıkarılıyordu.

Vergi hukukunun bağımsızlığı fikrinde olanlar V.U.K. nun 5 nci maddesindeki «vergi mahremiyeti» ile ilgili hükme dayanıyor; mükelleflerin servetlerine ait bilgilerin vergi ile ilgili konular dışında kullanılmayacağını ve açıklanamayacağını savunuyorlardı. Bu fikrin sahiplerine göre; servet bildirimlerinin yalnız vergi hukuku alanında hüküm ifade etmesi, ülkedeki hukuk düzenini zedeleyecek ve hukuk bütünlüğünü bozacak bir sakınca değildir. Çünkü V.U.K. nun 9 ncu maddesinde, «vergiyi doğuran olayın kanunlarla yasak edilmiş olması vergi mükellefiyet ve sorumluluğunu kaldırmaz» şeklinde bir yargı yer almaktadır. Demek ki; diğer hukuk dalları bakımından hüküm ifade eden kuruluşların vergi hukuku alanında hükümsüz sayılması mümkündür. Vergi hukukuna tanınan bu özel durumun servet bildirimini bakımından da gözönünde bulundurulması gerekir.

Servet bildirimlerinin her alanda kullanılabilceği fikrinde olanlara göre ise; «vergi mahremiyeti» ile ilgili hüküm, mükellefleri devlete değil, devlet dışındaki kişilere karşı korumak amacı ile konulmuştur. Bu yüzden devletin belirli bir sebeple elde ettiği bilgileri diğer dallarda kullanması normal bir yoldur. Ayrıca, kişinin devlete yaptığı bildirim dolayısıyla her alanda bağlı olması, bu bildirimden doğacak sorumluluğu her bakımdan yüklenmesi gerekir. Aksi durumda, suç ve suçular cezalandırılmayacak, devletçe kayırılmış olacaktır.

193 sayılı kanun Türkiyede askeri idarenin hakim olduğu bir zamana rasladığı için, mükelleflere güven vermek amacıyla, servet bildirimlerinin belirli bir süre açıklamayacağı hükmü konmuştu. Amaç, sivil idareye dönülünceye kadar, servet bildirimlerinin hiç bir uygulamaya dayanak olmayacağına ve vergi hukuku dışındaki kovuşturma ve soruşturmalara alet edilmeyeceğine mükellefi inandırmaktı. Bu yüzden, Kanun maddesinden, bildirimlerin 1963 Nisanından sonra her alanda kullanılabilceği şeklinde bir sonuç çıkarmak yersizdir. Esasen servet bildirimi uygulamasının sağlığı ve geleceği bakımından onu yalnız mali amaçlara ve vergicilik dalına adanmak zorunludur. Kaldığı, toplumsal amaçlara dayanan ve «ahlâki bir ayıraç» niteliği taşıyan bir servet bildirimine gidilmiş olsaydı, vergi kanunlarındaki istisnaları kaldırmak ve her bireyi bildirim tabi tutmak doğru ve adil bir yol olurdu.

VII — SONUÇ

Servet bildirimi, uygulanış şekline göre, yalnız Devlet için bir denetleme silâhı olmakla kalmayan, hem malî ahlâk ve vergi terbiyesini yükselten, hem de toplumsal yönden kanun dışı edinimleri önleyip meydana çıkarabilen etkili bir yoldur.

Bu özellikleriyle servet bildirimi, Gelir Vergisi sistemi içinde faydası şüphe götürmeyen ve başvurulması zorunlu olan bir yoldur. Eklemek gerekir ki; üzerinde uzun boylu tartışılan ve mükelleflerde daha başlangıçta bir «allergie» yaratan servet bildirimi, vergi kaçakçılığının meydana çıkarılması için Devletin eline aldığı bünyülü bir değnek değildir. Vergi sisteminin yapısındaki boşluklar kapatılıp, gelirlerin geniş ve yoğun bir denetleme aracıyla izlenmesi imkânları sağlanamazsa, bildirim az faydalanılan bir silâh şeklinde kalacaktır. Fakat, zaten ondan beklenen asıl şey, yakalayıcı ve gi-

derici bir fonksiyon değildir. Servet bildiriminin değeri, sahip olduğu önleyici rolde ve mükellefi doğru yola zorlayarak verginin kendiliğinden ödenmesini sağlayan korkutucu etkisinde aranmalıdır. Bir vergi sisteminin başarısını, denetleme suretiyle meydana çıkardığı saklı gelirlerle değil, saklanan gelirlerin azlığı ya da azalması ile ölçmek gerekir. Bu bakımdan, kuruluşundaki bazı teknik eksiklikleri de giderildikten sonra, servet bildiriminin Türk vergiciliğinde Devletle mükellefin karşılıklı anlayış ve dayanışma içinde gerçekleştirdiğı büyük bir hamle olacağına inanılmalıdır. Servet bildiriminin kabul edildiğı yıl vergi hasılatında görülen önemli artış bu inancın en kuvvetli dayanağı, bildirime beslenen ümitlerin ilk meyvasıdır.
